

La immigració a debat:
Immigració, urbanisme i habitatge

Coordinador i relator: Arkaitz Fullaondo

Índex

Presentació

1. L'accés a l'habitatge de la població immigrada

1.1. Diagnòstic de la situació

Introducció a càrrec de Gerardo Pisarello, professor de Dret Constitucional de la Universitat de Barcelona

Debat

- L'accés a l'habitatge: un problema estructural amb característiques diferencials per a la població immigrant
- La discriminació i les seves diferents manifestacions
- El marc legal i el paper de la Llei d' Arrendaments Urbans
- Conseqüències i efectes sobre la població immigrant

1.2. Possibilitats d'actuació per part de l'Administració i els agents socials

Introducció a càrrec de Roser Plandiura, tècnica de l'Institut d'Urbanisme, Habitatge i Activitats Locals (IUHAL), i Òscar Pascual, tècnic del Servei de Polítiques de Diversitat i Ciutadania, tots dos de la Diputació de Barcelona

Debat

- Les eines d'actuació
- El sistema de mediació
- L'actitud de la societat davant de les polítiques de promoció de l'habitatge
- Discriminació positiva

2. Ús de l'espai públic i ús de l'habitatge

2.1. Diagnòstic de l'ús de l'espai públic

Introducció a càrrec de Núria Benach, professora del Departament de Geografia Humana de la Universitat de Barcelona

Debat

- Conflictes de convivència en l'espai públic
- El paper del comerç ètnic
- La funció de la memòria històrica

2.2. La intervenció i la mediació en el territori

Introducció a càrrec d'Elena Carrasco, tècnica del Pla de Nova Ciutadania de l'Ajuntament de Mataró

Debat

- La funció de la mediació i a qui competeix realitzar-la
- La responsabilitat social i la mediació quotidiana

3. L'impacte de la immigració en els barris obrers i en les zones d'exclusió social

Introducció a càrrec de Lourdes Ponce, membre de l'associació 9 Barris Acull

4. Llista de participants

Presentació

Durant els mesos d'octubre i novembre del 2005 la Fundació Jaume Bofill va organitzar el seminari "Immigració, habitatge i urbanisme". Aquest seminari, inscrit en el cicle "La immigració a debat" iniciat l'any 2002, tenia com a objectiu debatre i analitzar el fenomen de la immigració estrangera des de la perspectiva de la problemàtica de l'accés a l'habitatge i el seu impacte en l'urbanisme. Es van pensar cinc sessions organitzades en tres blocs de debat i es va convidar a participar un grup d'estudiosos i professionals d'àmbits diversos (l'Administració, el món financer, etc.) així com membres d'entitats d'immigrants i cíviques. S'ha d'assenyalar que la participació es feia a títol personal i no en representació institucional.

Els tres blocs temàtics en què es va estructurar el seminari pretenien abordar diferents aspectes de les relacions entre la nova immigració i l'habitatge i l'urbanisme. El primer bloc tractava l'accés a l'habitatge de la població immigrant. El segon, va abordar l'ús de l'espai públic i l'habitatge, centrant-se sobretot en aspectes de convivència veïnal. Aquests dos blocs constaven d'una primera sessió de diagnòstic de la situació i una segona sobre les possibilitats d'intervenció i prevenció de les diferents problemàtiques detectades. Finalment, el tercer i últim bloc, a manera d'"anàlisi de cas", tractava l'impacte de la immigració als barris obrers i en les zones d'exclusió social, com a zones on es reproduïen les diferents problemàtiques tractades en les sessions anteriors.

A continuació us presentem un resum de les idees i reflexions que van sorgir al llarg dels debats.

1. L'accés a l'habitatge de la població immigrada

1.1. Diagnòstic de la situació

La problemàtica de l'accés a l'habitatge s'ha convertit en els darrers anys en un problema estructural de la societat catalana. El fort increment dels preus tant de compra com de lloguer, unit a una política d'habitatge ineficient, ha provocat que l'accés a un allotjament sigui un dels principals problemes per a diferents col·lectius de la societat, però sobretot per a aquells més desfavorits com són la gent gran, els joves i els immigrants.

El fort increment de la immigració al nostre país s'ha produït en aquest context immobiliari inflacionista. Per altra banda, aquesta immigració ha generat una nova demanda immobiliària, que ha accentuat encara més el problema estructural d'accés. Les característiques d'aquests nous demandants —en ocasions amb problemes legals, econòmics i d'integració social— ens permeten afirmar que el col·lectiu immigrant presenta, en part, una problemàtica diferencial en l'accés a l'habitatge, en relació amb la població autòctona o resident.

Introducció a càrrec de Gerardo Pisarello, professor de Dret Constitucional de la Universitat de Barcelona

Gerardo Pisarello apuntava diferents factors causals de la problemàtica. Per una banda, un factor de tipus estructural és el procés de mercantilització que ha experimentat l'habitatge. Avui en dia la compra d'un habitatge va més enllà de l'ús que se'n vulgui fer per convertir-se en molts casos en un bé econòmic i d'inversió. Aquesta dinàmica, que és assenyalada per molts experts com una de les causes de l'increment de preus, ha provocat que l'habitatge hagi passat de ser un *dret* de tot ciutadà a ser un producte econòmic més. La mercantilització entra en contradicció amb la funció social de la propietat que es recull en la Constitució i suposa un important obstacle per a la posada en marxa de mesures socials per facilitar l'accés a l'habitatge.

Com recull l'esborrany de la Llei de l'Habitatge que ha elaborat recentment la Generalitat de Catalunya, en casos extrems de desús de l'habitatge i davant la

demanda social existent, l'expropiació d'aquests habitatges estaria legitimada per aquesta funció social que estableix la Constitució. Malgrat això, les dificultats que crea la mateixa dinàmica immobiliària fa difícil posar en marxa aquest tipus de mesures sense generar un gran rebuig, si no hi ha una forta determinació política de les institucions.

Pel que fa a les causes de l'exclusió de la població immigrant de l'accés a l'habitatge, Pisarello assenyalava les relacionades amb la *discriminació per raó de ciutadania*, ja que les persones estrangeres no són ciutadans de ple dret, si bé contribueixen al creixement demogràfic i econòmic de la societat; es dona la paradoxa que la població immigrant participa en el creixement del sector de la construcció d'habitatge amb el seu treball però no pot accedir-hi. La qüestió de la (no) ciutadania i la irregularitat és un dels principals factors d'exclusió, de la mateixa manera que passa en altres àmbits com el mercat laboral o la participació política.

Un altre dels factors causants és la *discriminació per raó de vulnerabilitat social i cultural*. La vulnerabilitat social es produeix com a conseqüència d'una precarietat laboral més gran, que es manifesta en feines més mal remunerades, contractació irregular, més temporalitat i menys seguretat en el manteniment del lloc de treball. La vulnerabilitat cultural és conseqüència de les diferències culturals (lingüístiques, comportamentals, etc.) entre el país d'origen i el d'acollida: les persones immigrades tenen un desconeixement inicial del funcionament de la societat, per exemple dels codis de conducta o de la burocràcia, cosa que provoca un desavantatge afegit i una indefensió més gran a l'hora de moure's en el mercat immobiliari i en la societat en general.

També s'ha d'assenyalar que aquests factors d'exclusió s'accentuen en el cas de les dones immigrants (sigui per les condicions laborals en determinats sectors econòmics, per la situació familiar o per la dependència com a persona reagrupada, per exemple), cosa que ens portaria a parlar d'una *vulnerabilitat de gènere*.

Segons Gerardo Pisarello, aquestes vulnerabilitats tenen un efecte negatiu sobre l'accés a l'habitatge de la població immigrant. Per exemple, es tradueixen en situacions de racisme immobiliari: es nega als estrangers l'accés al lloguer o a la compra d'un

habitatge, o en el cas que es permeti, les condicions són més dures que les de la població autòctona (avals més elevats, fiances...). Aquesta situació de vulnerabilitat més gran té també incidència en la segregació residencial a determinades zones i en la sobreocupació dels habitatges.

Pisarello va parlar també de les situacions de maltractament institucional, derivades de la il·legalitat o precarietat de la legalitat a la qual es veu abocada gran part del col·lectiu immigrant, i que va des dels múltiples obstacles administratius per a la consecució d'ajuts o permisos fins a situacions més extremes, com les d'alguns centres d'acollida on l'habitabilitat pot ser qüestionada.

Aquesta situació té un impacte en la societat d'acollida, que també veu afectats i limitats els seus drets. L'existència d'una demanda més gran de serveis i ajuts socials en el mercat immobiliari complica l'accés i el dret a l'habitatge de la població autòctona, que se sent perjudicada mentre no es portin a terme polítiques públiques que augmentin els recursos a mesura que augmenta la demanda.

Pissarelo va explicar que existeixen una sèrie d'eines jurídiques i polítiques per actuar sobre aquesta problemàtica i mitigar-la: la protecció dels usuaris en el mercat immobiliari (clàusules de protecció del consumidor, per exemple) i les polítiques de protecció pública (com ara mediació social, ajuts a l'accés o mesures col·lectives de foment d'habitatge protegit).

Debat

A partir dels temes plantejats, es va iniciar un debat entorn dels diferents aspectes de la problemàtica de l'accés a l'habitatge per part de la població immigrant: l'habitatge com a problema estructural de la societat catalana, la discriminació i les seves diferents manifestacions, el marc legal i la política d'habitatge i, finalment, les conseqüències que aquesta situació provoca en la població immigrant.

L'accés a l'habitatge: un problema estructural amb característiques diferencials per a la població immigrant

Al grup de discussió hi va haver unanimitat a l'hora d'assenyalar que si bé l'accés a l'habitatge és un problema estructural de la societat catalana, en el cas de la població immigrant es donen una sèrie de problemàtiques específiques que l'aguditzen de forma significativa i en alguns casos de forma dramàtica. El principal: la discriminació que pateixen a l'hora de llogar o comprar un habitatge. Aquesta discriminació, que abordem posteriorment, es manifesta de formes diferents, directament o indirectament.

Per Diego Arcos, una de les principals diferències respecte a la població autòctona és que l'immigrant acabat d'arribar no disposa d'un *capital familiar* o d'una xarxa social estable en la qual sustentar-se mentre busca habitatge. L'immigrant arriba al país i comença des de zero la recerca d'una llar, amb tots els problemes que això genera; la principal alternativa és el lloguer d'una habitació, en la majoria dels casos recolzant-se en la xarxa social del seu col·lectiu immigrant i comptant amb la seva solidaritat. En aquesta primera fase migratòria, el lloc de residència de l'immigrant sol ser molt inestable i es troba en la més absoluta il·legalitat en no tenir contracte de lloguer i en molts casos tampoc els papers de residència en regla. Per altra banda, la mateixa lògica de mercat lliure de les habitacions porta l'immigrant a haver de pagar un preu abusiu pel lloc on resideix, sovint en condicions de mala habitabilitat derivada de la sobreocupació. Aquesta situació s'aguditza en casos com el de diferents famílies que comparteixen habitatge, en què cadascuna ocupa una sola habitació. Magda Garcia es va referir a un "barraquisme invisible" dins de blocs d'habitatges i amb independència de les condicions arquitectòniques i edificatòries en les quals es trobin. Aquesta situació no és única de les grans ciutats; també es produeix en els municipis més petits i en zones rurals.

Tot i això, segons Diego Arcos, aquesta situació sol durar el que dura la fase d'acomodació; una vegada superada la primera fase migratòria (d'accés a la regularitat, de creació de vincles estables, etc.), el problema per accedir a un habitatge és igual al de la resta de la societat.

La política d'habitatge és una política clau d'integració, perquè en el complex procés d'integració social viure en habitatges inestables, en males condicions de salubritat o sobreocupats no afavoreix la inserció social (vinculació afectiva amb l'entorn, creació de xarxes personals, aprenentatge de la llengua, etc.)

La discriminació i les seves diferents manifestacions

El concepte de *discriminació* va ser un dels més repetits al llarg de la discussió i se'n van mencionar diversos tipus: immobiliària, bancària, territorial o institucional. Les discriminacions poden produir-se de forma directa o indirecta. La *discriminació immobiliària* es dóna sobretot en el mercat de lloguer. Tal com va assenyalar Jordi Domingo, en la seva experiència com a gestor d'una borsa municipal de lloguer d'habitatges ha comprovat que alguns propietaris no volen llogar a immigrants per la seva condició d'estrangers. Aquestes actituds racistes es produeixen en ocasions per una qüestió ideològica del propietari, en d'altres per males experiències anteriors. A mesura que passa el temps, aquest tipus de prejudici negatiu o de resposta racista disminueix i es dóna una més bona disposició a llogar, encara que establint uns preus o unes condicions en forma d'aval i fiances més grans. La casuística en aquest tema és enorme i al llarg del debat van sorgir diferents casos de discriminació coneguts o patits pels participants, cosa que dóna una imatge de la dimensió del problema.

Per altra banda, existeix una *discriminació bancària*, que es dóna en els casos de compra d'habitatge, en la demanda d'una hipoteca per part d'un immigrant al banc. Segons l'intermediari financer Josep Riera, la banca sí que discrimina els immigrants a l'hora de concedir hipoteques, però ho fa de forma indirecta, establint una sèrie de condicions que difícilment l'immigrant pot complir. Assenyala l'exemple de la *gran banca*, que no sol donar hipoteques a grups de persones que no tinguin una relació de parentesc entre si, una circumstància molt usual entre els immigrants que viuen en una situació de desestructuració familiar. A més, a aquesta discriminació per denegació se n'hi poden afegir d'altres com la demanda d'un interès més gran pel préstec al·legant la necessitat de garantir el cobrament. Segons Edmundo Sepa, la banca busca garanties de cobrament de la hipoteca i normalment exigeix la demostració de cert grau d'arrelament, per exemple, amb la justificació de dos anys de residència legal. En el cas dels avals, el banc no donarà un aval a un immigrant perquè és un transeünt, mentre que sí que el donarà a un resident. Fins que l'immigrant no aconsegueix la nacionalitat es mantenen els recels. En qualsevol cas, alguns bancs han vist un nou mercat en expansió i algunes entitats creen sucursals o filials especialitzades en aquest tipus d'hipoteques.

La *discriminació institucional* està relacionada amb la qüestió de la regularitat legal, l'empadronament i les condicions per poder optar als ajuts que ofereix la política d'habitatge públic. Existeix una contradicció entre el que estableix la legislació i la realitat. Com assenyala el jurista Vicenç Aguado, la legislació en matèria d'estrangeria advoca per l'anti-discriminació en aquest terreny i sanciona els casos de discriminació; el problema és com provar-ho.

L'accés a l'habitatge és un dret de les persones residents, i per tant també tots els ajuts públics en matèria d'accés a l'habitatge. En aquest sentit, podem dir que tots els immigrants en situació administrativa irregular es troben exclosos ja que no poden accedir a aquest sistema d'ajuts. Per altra banda, a nivell municipal, quan es realitzen els sorteigs d'habitatges de protecció oficial, la condició d'un temps mínim d'empadronament en el municipi pot ser utilitzada també per deixar *de facto* fora del sorteig els immigrants arribats els últims anys; per descomptat aquesta pràctica no és generalitzada ni generalitzable a tots els municipis.

El marc legal i el paper de la Llei d' Arrendaments Urbans

El lloguer d'un habitatge o d'una habitació tendeix a ser la primera forma amb què l'immigrant accedeix a un habitatge en la societat de destinació. La Llei d'Arrendaments Urbans (LAU) és el marc legal que correspon a aquesta activitat immobiliària. Segons el grup de debat, la llei perjudica notablement els arrendataris i de forma més aguda els immigrants. Per a Mikel Aramburu, la caducitat al cap de cinc anys dels contractes crea una gran inseguretat en les persones: amb la finalització del contracte el preu pot incrementar-se lliurement i superar àmpliament les possibilitats de l'inquilí; també existeix la possibilitat de no renovació i la consegüent expulsió de l'habitatge (no oblidem que les possibilitats de reagrupació familiar depenen, entre altres coses, de l'existència d'una residència habitual en condicions). Per altra banda, la LAU i la mateixa dinàmica de lliure mercat deixa en mans dels API o del propietari l'elecció de l'inquilí, cosa que facilita la discriminació.

En el cas del lloguer, la legislació permet al propietari establir fortes condicions i la quantia econòmica que cregui oportuna. La demanda d'avalis s'ha generalitzat en totes les ciutats, i afecta totes aquelles persones que vulguin llogar un habitatge, estrangers o no. Per part dels propietaris, aquestes mesures es justifiquen com a protecció de la propietat en cas de desperfectes als habitatges, impagaments de mensualitats o altres eventualitats. Com relata Lourdes Ponce, en el cas del barri barcelonès de Nou Barris, a les persones immigrades se'ls sol exigir un contracte laboral estable, els papers en regla i un aval bancari d'entre 3.000 i 5.000 euros; el lloguer també és molt elevat. El preu tan alt es justifica per la previsió que les habitacions seran al seu torn rellogades i per tant és una manera que té el propietari d'obtenir una part dels guanys que hipotèticament obtindrà l'inquilí original. Aquesta pràctica, com la del lloguer d'habitacions o llits, no es limita a propietaris autòctons sinó que també es donen casos d'abús entre propietaris immigrants o de la mateixa nacionalitat.

Les dificultats generalitzades en l'accés a l'habitatge posen sobre la taula que el ventall de categories socialment discriminades no deixa de créixer; en realitat s'aplica a totes aquelles persones que no poden competir en la política de màxims en la qual sembla moure's el mercat de lloguer i l'habitatge en general.

Conseqüències i efectes sobre la població immigrant

La problemàtica descrita fins ara té importants conseqüències sobre la població immigrant tant a nivell personal com social. La principal i més òbvia és l'existència d'un greu problema d'accés a l'habitatge en condicions de dignitat, que en molts casos es tradueix en el lloguer d'habitacions en pisos compartits, ja sigui per a una persona com per a grups familiars. En la majoria dels casos aquesta és l'única alternativa per poder aconseguir un allotjament, degut a la inexistència de centres d'acollida o d'un parc públic d'habitatges suficientment ampli per a la població.

Un altre problema vinculat és el de l'habitabilitat dels habitatges. En alguns casos és pèssima degut a les males condicions de l'allotjament i en altres degut a la sobreocupació o l'amuntegament. Aquestes dinàmiques influeixen negativament sobre

la vida social dels barris i les ciutats, i per tant també tenen una repercussió directa sobre la vida de la població autòctona.

Finalment, un aspecte de gran importància i que no s'ha d'ignorar és l'impacte en la salut mental i el benestar psicològic d'aquestes condicions de vida sobre la població immigrada. La falta d'una llar en la qual portar a terme la vida familiar o individual genera problemes psicològics i anímics, que es veuen alimentats en molts casos per l'angoixa de la falta de papers i el fantasma de l'expulsió.

1.2. Possibilitats d'actuació per part de l'Administració i els agents socials

Una vegada realitzat el diagnòstic de la problemàtica dels immigrants en l'accés a l'habitatge, la segona sessió del primer bloc va abordar les possibilitats d'intervenció en aquesta problemàtica per part de l'Administració pública i els agents socials. El grau de complexitat del problema, unit a la falta d'eines eficients per solucionar-lo, genera molta incertesa a l'hora d'abordar la intervenció.

Introducció a càrrec de Roser Plandiura, tècnica de l'Institut d'Urbanisme, Habitatge i Activitats Locals (IUHAL), i Òscar Pascual, tècnic del Servei de Polítiques de Diversitat i Ciutadania, tots dos de la Diputació de Barcelona

La ponència introductòria al debat va anar a càrrec de dos tècnics de la Diputació de Barcelona, experts en matèria d'habitatge i immigració respectivament. Roser Plandiura, va plantejar la necessitat de partir del marc competencial en matèria d'habitatge a l'hora d'abordar qualsevol tipus de política d'habitatge. Si bé és cert que algunes competències en matèria d'habitatge pertanyen a l'Estat i altres a la comunitat autònoma i que per tant Catalunya no té total autonomia per elaborar la seva política d'habitatge, hi ha un marge de maniobra que sí que pot marcar diferències. La política d'immigració i habitatge estatal estableix que només els estrangers residents tenen drets en aquest àmbit, i això suposa *de facto* una restricció per a Catalunya. Tot i així, la Generalitat de Catalunya ha presentat el projecte del Pla pel Dret a l'habitatge que deixa la porta oberta a una major igualtat, amb l'únic requisit de l'empadronament.

Les línies bàsiques de la nova política d'habitatge a Catalunya es basen en: la utilització de la mediació entre propietaris i inquilins amb l'objectiu d'augmentar el parc

d'habitatges de lloguer a preu assequible (Xarxa de Mediació pel Lloguer Social); un control més gran sobre l'habitatge protegit evitant la seva desqualificació; l'elaboració d'un registre únic de demandant d'habitatge protegit, amb l'objectiu d'aconseguir una transparència més gran i agilitat en les adjudicacions; l'existència de diferents tipus d'ajudes a l'Administració local i als agents especialitzats sense ànim de lucre perquè puguin portar a terme accions en matèria d'habitatge; la creació d'una *Xarxa d'Habitatges d'Inclusió* per a població en condicions extremes d'exclusió social, on podria entrar la població immigrant amb una problemàtica més aguda. Per altra banda, també es recull un intent de tractar la problemàtica de la sobreocupació i l'habitabilitat.

Pel que fa més concretament a les possibilitats d'intervenció en matèria d'immigració i habitatge, Òscar Pascual, tècnic del Servei de Polítiques de Diversitat i Ciutadania de la Diputació de Barcelona, va assenyalar que la legislació d'estrangeria en vigor així com el nou reglament ofereixen noves competències a l'administració local que permeten una certa incidència en la regulació dels fluxos migratoris i capacitat d'intervenció en matèria d'habitatge. Aquestes competències es deriven de la responsabilitat dels ajuntaments sobre un dels requisits exigits perquè una persona immigrada pugui iniciar el procés de reagrupació familiar: l'elaboració per part de l'ajuntament d'un informe que acrediti que l'immigrant sol·licitant té un habitatge en condicions per poder reagrupar i acollir la seva família. En cas que l'ajuntament no respongui a la sol·licitud en quinze dies, aquest informe pot ser realitzat per un notari. Per a la realització d'aquest informe l'administració disposa de dues eines: la cèdula d'habitabilitat que, en principi, hauria de tenir tot habitatge, i per altra banda el certificat d'empadronament, que indica el número de persones empadronades en aquell habitatge. Malgrat això, la complexitat i en molts casos l'opacitat de la realitat de la immigració per a l'Administració, fa que aquestes eines administratives siguin insuficients, bé per la seva escassa fiabilitat bé per la seva aplicació ineficient.

Pel que fa al padró, un dels principals problemes és el grau de fiabilitat: les persones empadronades en un domicili, hi resideixen realment? La sospita d'irregularitats en el padró dels estrangers (duplicitats, confusió de noms, etc.) va portar fa dos anys a la introducció de canvis en la Llei de Bases de Règim Local, seguint el que estableix la Llei d'Estrangeria. Aquestes modificacions obliguen a renovar cada dos anys l'empadronament dels estrangers sense residència permanent. El primer procés de

renovació es realitzarà a finals del 2005 i en teoria ha de servir per depurar el padró. Molts ajuntaments estan fent un esforç per fer arribar als estrangers empadronats la informació sobre el procés que han de complir per evitar ser exclosos dels registres (i dels drets als quals dóna accés). Malgrat això, segons el grup de discussió, existeixen múltiples interrogants sobre l'efectivitat real d'aquesta mesura; preocupen sobretot els problemes que pugui generar en la població immigrant que per algun motiu no renovi l'empadronament, amb la pèrdua d'oportunitats que això els suposa.

En relació amb l'habitabilitat, en molts casos els ajuntaments no tenen els mitjans suficients per dur a terme totes les inspeccions que se sol·liciten ni tampoc, en cas de detectar greus casos d'inhabitabilitat, disposen d'alternatives suficients per al real·lotjament dels inquilins. Diversos participants del grup van assenyalar que en molts ajuntaments existeix un cert temor a trobar-se una situació d'allotjament greu i no poder donar cap solució.

En relació directa amb l'habitabilitat, el problema de la sobreocupació també s'aborda en el Decret del 2003. En aquest decret, la cèdula d'habitabilitat estableix uns paràmetres d'ocupació en funció dels metres quadrats de l'habitatge, però no dóna instruments per a la seva gestió. Una de les maneres existents per evitar la sobreocupació és la limitació del número de persones que poden empadronar-se en un mateix habitatge, però els ajuntaments no tenen potestat per fer aquesta limitació. Tot i això, hi ha formes de limitació indirectes i alguns ajuntaments les han posat en marxa, com són la de demanar informes favorables dels propietaris dels habitatges o requerir permisos de residència, etc. La casuística en aquest tema és molt extensa i en algunes ocasions es detecten casos que suposen frau, ja que l'empadronament de les persones que viuen en el municipi és una obligació dels ajuntaments que està per sobre de la falta d'algun document.

Debat

Un cop acabades les dues presentacions, es va donar pas al debat. Els temes centrals van ser: la valoració de les eines d'actuació plantejades en la ponència; la utilitat del sistema de mediació com a mecanisme per fer front als casos de discriminació; l'actitud

de la població local davant de les polítiques i actuacions en matèria d'habitatge per a immigrants, i la idoneïtat de polítiques de discriminació positiva.

Les eines d'actuació

Gran part de la discussió es va centrar en l'anàlisi de l'efectivitat real dels instruments de què es disposa per realitzar actuacions que incideixin de forma real sobre la problemàtica de l'habitatge de la població immigrant.

Com va assenyalar Rafa Crespo, una constant en els temes d'estrangeria és que una cosa és la llei i una altra la realitat i la causística que es produeix. Aquesta situació es pot traslladar tant al tema de l'empadronament com al de l'habitabilitat. En el primer cas, la renovació de l'empadronament, que en principi hauria de ser un tràmit administratiu bastant simple, en el cas dels immigrants pot derivar en un greu problema per les conseqüències que pot tenir el fet de perdre l'empadronament, sobretot per a la població en situació irregular.

Una dificultat radica en la localització de la persona i informació de l'obligatorietat de realitzar aquesta renovació, ja que en ocasions la residència habitual de l'immigrant (com és el cas entre la població en general) no és on està empadronat. Per altra banda, el fet que només s'exigeixi la renovació de l'empadronament als estrangers sense permís de residència permanent, amb l'objectiu de depurar el padró i tenir un control més gran sobre la immigració irregular, produeix una situació de discriminació davant d'altres comportaments distorsionadors de la població autòctona. Carlos Marmolejo va plantejar que, pels mateixos motius, s'hauria d'exigir a la població de nacionalitat espanyola la renovació del padró, ja que és freqüent empadronar-se en un municipi diferent del de residència amb l'objectiu de beneficiar-se d'avantatges socials o fiscals; i va afegir que actuar contra aquesta *picaresca* podria reportar més recursos a l'Administració destinables a política de l'habitatge.

Per altra banda, el gran volum de sol·licituds que han d'atendre els ajuntaments genera el risc de col·lapse dels mitjans administratius, sobretot als municipis amb menys recursos. Davant de l'alarma generada per la complexitat del procés, els experts de la Diputació de Barcelona van assenyalar que existeix la possibilitat de tornar-se a

empadronar en el cas de no haver renovat l'empadronament i ser donat de baixa; és a dir, que la pèrdua no és irreversible.

També es va discutir la validesa dels informes acreditadors de l'habitabilitat. Per una banda, la gran demanda generada en algunes zones sobrepassa la capacitat de l'Administració per realitzar-los, i això fa que els informes quedin en mans de notaris. Segons van afirmar diversos participants que coneixen de primera mà aquest tipus de situacions, sovint els informes són positius un cop pagada la quantitat de diners demanada pel notari. Per descomptat, aquesta pràctica no es pot generalitzar a tot el col·lectiu de notaris; Josep Riera va explicar que en el cas de Mataró existeix una política consensuada, per la qual els notaris envien a l'Ajuntament les demandes d'informes que els fa la població. En qualsevol cas, aquesta activitat a vegades fraudulenta d'alguns notaris és una alternativa socorredora per a les persones immigrades per poder impulsar els processos de reagrupació familiar que d'altra manera es retarden o bloquegen.

L'opinió i experiència dels estrangers participants en el grup de discussió va aportar una visió força real de la gravetat de la situació. Com va assenyalar Diego Arcos, des del punt de vista de l'immigrant, si a més de viure en una situació d'exclusió en un país que no és el seu, obligat a realitzar innumerables tràmits burocràtics per a qualsevol cosa, no pot reagrupar la seva família perquè no té un habitatge en condicions al qual no pot accedir, es busquen alternatives per esquivar les traves burocràtiques.

Una opinió generalitzada en el grup de discussió va ser que les eines de gestió i d'actuació de les quals disposa l'administració per millorar o garantir l'accés a l'habitatge de la població immigrant i fer front als problemes d'habitabilitat són insuficients. Els mateixos procediments en moltes ocasions són inservibles, no es corresponen amb la realitat i a vegades creen nous problemes. En aquest sentit, Òscar Pascual va assenyalar que l'administració té un marc d'actuació i una lògica que no és possible canviar de la nit al dia; la rapidesa amb què la immigració estrangera s'ha inserit en la nostra societat i consegüentment la rapidesa amb què s'han generat les diferents problemàtiques, fa que en moltes ocasions el sistema administratiu no pugui donar respostes satisfactòries. Tot i així, va advertir contra el catastrofisme, ja que si bé és

cert que no tot funciona com hauria de funcionar, també són molts els casos en què sí que funciona i es donen respostes amb èxit.

Segons Lourdes Ponce, l'administració hauria de tenir un marge més gran d'actuació i la capacitat d'obligar el propietari a complir amb uns criteris mínims d'habitabilitat per poder llogar un habitatge o, en cas d'incompliment, potestat per precintat l'immoble. Sense aquesta capacitat, les situacions d'abús que es detecten es continuaran produint, ja que existeixen múltiples formes d'esquivar les traves burocràtiques.

El sistema de mediació

La mediació en el mercat immobiliari, sobretot en el de lloguer, és una nova línia de la política d'habitatge en la qual l'Administració local té un protagonisme fonamental. L'objectiu de la mediació és aconseguir un augment del parc d'habitatge de lloguer a un preu assequible en un context dominat per la propietat i alts preus immobiliaris. En molts municipis de Catalunya fa temps que funcionen borses d'habitatge de lloguer, sobretot destinades a població jove, tot i que és un sistema que també s'ha començat a posar en marxa en alguns municipis per pal·liar els efectes de la discriminació immobiliària que pateixen alguns immigrants quan busquen un pis de lloguer.

La lògica d'aquest sistema es basa en la mediació de l'Administració entre propietaris de pisos buits i habitants que busquen un allotjament. L'Administració ofereix al propietari una sèrie de garanties i ajuts a canvi que posi el seu habitatge a la borsa per ser llogat a un preu raonable i prèviament acordat. Els demandants d'habitatge entren en el sorteig d'aquests allotjaments si compleixen una sèrie de condicions.

A Granollers fa temps que s'utilitzen les borses d'habitatge per mediar entre propietaris d'habitatges i immigrants demandants d'allotjament, encara que al servei hi pot entrar qualsevol persona independentment de la seva nacionalitat. Jordi Domingo, tècnic de l'Ajuntament de Granollers i un dels encarregats del servei, va assenyalar la validesa d'aquest sistema per fer front a la discriminació i afavorir l'accés a un habitatge per part de la població immigrant. Va explicar que en iniciar-se el servei, s'observava una gran reticència per part de molts propietaris a llogar el seu habitatge a immigrants, sobretot a marroquins. Al principi els resultats no van ser gaire positius: existia una gran diferència

entre la demanda d'allotjament, els pisos que entraven a la borsa i el nombre d'habitatges que s'aconseguia arrendar a immigrants. Però, amb el pas del temps, s'observa un canvi de tendència cap a una menor reticència, i el lloguer a persones d'origen immigrant va en augment.

L'avantatge d'aquest sistema de mediació és que sembla ser una forma vàlida per fer front a la discriminació i a les reticències d'alguns propietaris. Si bé és veritat que en alguns casos aquestes reticències són per motius ideològics i xenòfobs, en altres casos són fruit del desconeixement o de males experiències anteriors. El fet que l'Administració garanteixi el pagament del lloguer, es faci càrrec de les despeses de les gestions i garanteixi l'ús correcte de l'habitatge, pot generar dinàmiques de major acceptació de l'immigrant com a llogater. Un altre dels avantatges és que s'obté un habitatge a un preu acordat i raonable, cosa que impedeix una renda abusiva. Finalment, es tracta d'un habitatge existent en el mercat i que per tant no s'ha de construir.

Els límits d'aquest sistema se situen sobretot en la dificultat per fer front a la cultura de la propietat immobiliària tan arrelada en la nostra societat, en l'especulació amb el preu de les rendes propi d'un mercat lliure, i finalment en la necessitat de mitjans per poder dur a terme la gestió de la mediació.

L'actitud de la societat davant de les polítiques de promoció de l'habitatge

L'actitud d'alguns sectors de la població davant de les polítiques públiques d'integració és també un dels problemes als quals s'han d'enfrontar l'Administració i els agents socials que treballen per la integració social de la població immigrant. El ràpid creixement de la immigració i la situació d'exclusió social en què es troba una part d'aquesta immigració ha creat una situació de competència social amb la població autòctona amb menys recursos i beneficiària dels serveis socials. Aquesta situació s'està donant en un context de retrocés de l'Estat del benestar i de liberalització i privatització del sector públic. La nova immigració ha posat de relleu les deficiències de l'Estat del benestar i ha provocat que certs estrats socials que fins ara n'eren beneficiaris deixin de ser-ho per la incorporació d'una població en una situació pitjor.

Aquesta situació s'estén a la problemàtica de l'habitatge, on el problema d'accés és estructural i generalitzat independentment de l'origen. Com a conseqüència d'aquesta competència social certs sectors de la població no veuen amb bons ulls les accions encaminades a la millora de les condicions de vida de la població immigrant amb la queixa que totes les ajudes són per als "moros" i no per a "la gent d'aquí". En aquest sentit, com va apuntar Òscar Pascual, des del les administracions municipals s'intenta tractar totes les persones igual, però existeix una creixent pressió per part d'alguns sectors polítics que demagògicament transmeten que s'està realitzant una política de discriminació positiva amb la població immigrant i això fa que des dels ajuntaments es portin accions amb la màxima discreció possible. Aquesta pressió social també provoca que en ocasions no es prenguin mesures més agosarades i atrevides en consonància amb la magnitud del problema per por de les conseqüències polítiques i socials que això pugui comportar.

Discriminació positiva

Al llarg del debat va planejar la discussió sobre la idoneïtat de realitzar polítiques de discriminació positiva per possibilitar l'accés a l'habitatge a la població immigrant. Segons Óscar Chamat seria necessari començar a plantejar-se aquest tipus de polítiques, considerant la gravetat del problema. També Núria Benach recordava que en alguns casos, i atès que existeixen sectors i persones amb problemàtiques diferencials, ja s'implementen aquest tipus d'accions de discriminació positiva en matèria d'habitatge, per exemple per a la gent gran i per als joves, sense que això generi cap tipus de problema. De la mateixa manera, per molt que en ocasions es presenti els immigrants com persones amb els mateixos drets que la població autòctona, la realitat és una altra i s'enfronten a problemàtiques específiques que podrien justificar la posada en marxa d'accions de discriminació positiva.

Si bé hi va haver acord en l'argumentació general, la major part dels participants, incloent-hi la majoria dels estrangers, va rebutjar la utilització d'aquest tipus de polítiques. Per contra, es va veure la necessitat d'abordar la problemàtica des d'una

perspectiva integral, que hauria de passar per reforçar l'Estat del benestar i la dotació de més recursos.

2. Ús de l'espai públic i ús de l'habitatge

Una de les principals conseqüències de l'arribada de la immigració estrangera al nostre país i a la vegada la més visible és la transformació de la composició social de l'espai. L'espai públic, com a lloc de relació i interacció de la societat, s'ha diversificat, tant en els usos d'aquest espai com en el tipus de població que l'utilitza.

Aquesta diversificació ha suposat un canvi en la vida social de les zones en les quals la presència de la immigració és més gran i en algunes ocasions ha creat tensions socials amb la població autòctona. Aquestes situacions, fruit moltes vegades del desconeixement entre els nous veïns i d'un imaginari social negatiu cap a la immigració, afecten la convivència als barris i ciutats, i suposen un greu problema en el procés d'integració social.

L'eix d'aquest segon bloc va girar entorn de l'ús de l'espai públic i l'habitatge com a generadors de problemes de convivència i a la vegada com a llocs d'interacció i relació entre la població autòctona i l'estrangera. De la mateixa manera que en el bloc anterior, la primera sessió de debat es va centrar en el diagnòstic de la situació i a aclarir els factors que la provoquen, i la segona sessió va abordar les possibles formes d'intervenció i el paper de la mediació com a eina d'actuació.

2.1. Diagnòstic de l'ús de l'espai públic

Introducció a càrrec de Núria Benach, professora del Departament de Geografia Humana de la Universitat de Barcelona

Segons Núria Benach, abans d'entrar a debatre l'ús que es fa de l'espai públic se n'ha d'entendre el significat: l'espai públic es caracteritza per ser un lloc on no existeix la reserva del *dret d'admissió*, per on tothom té dret a passar i on conflueix gent, sigui per necessitat, per obligació o per atzar. És també, per tant, un espai de tensió (fet no necessàriament negatiu). És un espai reglamentat, legalment i normativament: és a dir, hi ha coses que no es poden fer, que són il·legals, i altres que *no estan ben vistes* perquè es troben "fora de lloc" o, contràriament, que es corresponen amb la funció que compleix aquest espai.

L'exclusió de l'espai públic és un mecanisme d'exclusió de les persones o dels col·lectius; és a dir, en ocasions s'utilitza l'argument del que la gent fa com a excusa per tapar el rebuig del que són. Com va explicar Núria Benach, en els conflictes per l'ús de l'espai públic vinculats a la presència de la població immigrada, sovint, encara que les queixes es formulen pel que es fa en aquell espai (festes, soroll, utilització dels bancs, etc.), la molèstia prové del que són: estrangers, immigrants, musulmans o qualsevol de les característiques que se'ls atribueixi. Molts problemes són fruit de raons subjectives, i l'exemple dels parcs infantils serveix per il·lustrar aquesta confusió en la percepció del que són i el que fan. De vegades, la població autòctona deixa d'anar amb els seus fills a un determinat parc públic perquè es percep que és dels *moros*: ara hi van mares d'origen àrab (que no fan res d'il·legal ni d'impropi) amb els seus fills. Aquest exemple simple, que pot pecar de certa generalització, permet comprendre que no existeix un problema per l'ús de l'espai públic que fan els immigrants, sinó que existeix un discurs social que ho problematitza, fins i tot en casos en què els immigrants no fan res que vagi en contra de l'ús per al qual està destinat aquest espai.

Per Núria Benach, els recels que mostra aquesta població es relacionen amb l'anomenada síndrome *Nimby* (de les sigles en anglès de *Not In My Back Yard*, que podria traduir-se per “no al pati de casa meva”), cap a unes persones que no agraden; en lloc de dir obertament que no agraden els immigrants (que no queda bé socialment) es queixen del que fan i d'on ho fan. Les raons d'aquesta actitud poden ser diverses, des de les més psicològiques (temor al desconegut) a les estrictament econòmiques (por que perdin valor els seus habitatges per l'arribada d'immigrants al barri) o socials (la presència d'immigrants com a senyal de degradació urbana).

Si bé l'espai públic pot ser una font de conflicte, és alhora un lloc de trobada, d'interacció i de coneixement mutu. Els espais col·lectius són llocs de sociabilitat que poden afavorir la convivència i la integració de la nova població. Aquest procés està condicionat per un discurs polític, mediàtic i social que incideix, escandalitza i magnifica la diferència, mentre que en la realitat es produeix una interacció i una adaptació d'aquesta població a una nova realitat. La convivència en l'espai requereix adaptacions mútues.

Debat

Les línies de debat posterior es van centrar en els conflictes de convivència a l'espai públic, l'anomenat comerç ètnic, l'ús d'equipaments i l'oci, i les diferències en la percepció i ús de l'espai públic per part dels diversos col·lectius immigrants.

Conflictes de convivència en l'espai públic

Segons Mikel Aramburu, en molts casos els conflictes que es generen en l'espai públic no són conflictes d'interessos entre les diferents comunitats, sinó més aviat conflictes d'identitat, és a dir, conflictes intraindidentitaris i no interculturals. Per altra banda, la població autòctona s'ha anat retirant de l'espai públic —ja sigui per la privatització i mercantilització cada vegada més gran de l'oci, per la transformació demogràfica conseqüència d'una baixa natalitat— al mateix temps que els immigrants tendeixen a fer un ús més intensiu dels llocs col·lectius —per falta d'espais privats i culturals—, cosa que fa que siguin molt més visibles.

L'espai públic està relacionat amb els espais privats. La falta d'espai a l'habitatge conseqüència de la sobreocupació o la precarietat de l'allotjament obliga l'immigrant a estar més temps a l'espai públic. La mercantilització de l'oci i el fet que s'hagi de pagar per accedir a certs equipaments, també fa que els que són gratuïts siguin més usats per aquesta població amb menys recursos econòmics. També poden apuntar-se altres factors: que els continguts ofertats als llocs d'oci no s'ajustin als interessos dels col·lectius, o que el racisme percebut en alguns espais socials portin a una apropiació en exclusiva de l'espai més proper.

Aquest ús més intensiu per part dels immigrants, com va dir Magda Garcia, entra en conflicte amb el sentiment de propietat de l'espai públic que té la població autòctona. Veuen un risc d'invasió del que és propi per part d'unes persones que els són alienes. Per part de l'immigrant, com afirma Óscar Chamat, l'apropriació d'aquest espai és una forma de fer-se visible en una societat a la qual acaba d'arribar i que d'alguna manera veu com un lloc d'integració i d'interacció amb la societat d'acollida, i va posar com a exemple els grups de llatinoamericans a la plaça Catalunya de Barcelona. Segons

Diego Arcos, l'immigrat ha perdut la seva identificació grupal i busca nous vincles amb la comunitat, i és a l'espai públic on s'efectua el retrobament amb la nova comunitat.

El paper del comerç ètnic

L'activitat comercial i hostalera vertebrava i dinamitza en gran mesura la vida social de l'espai públic. De la mateixa manera que amb l'ús de l'espai públic, l'arribada de la immigració ha suposat l'aparició d'un nou tipus de comerç, regentat per immigrants i, en ocasions, dirigit també a la comunitat immigrada. Óscar Chamat va assenyalar que aquests comerços compleixen una funció més enllà de la merament econòmica, ja que en moltes ocasions es transformen en llocs de referència per als col·lectius immigrants, i serveixen a més per reafirmar la seva identitat de comunitat; així, per exemple, els locutoris o locals hostalers regentats per una persona d'una nacionalitat concreta atrau més persones de la mateixa comunitat. L'impacte en la definició de l'espai públic d'aquests locals és indiscutible i a vegades també provoca tensions en la convivència. Aquestes tensions poden provenir de la visibilització dels col·lectius immigrants, ja que es creen concentracions i fluxos de persones, així com dels sorolls produïts per les aglomeracions als locals.

Segons Socorro Pérez, aquests comerços creen importants dinàmiques socials en els barris i es generen comportaments híbrids; és a dir, la clientela no només és immigrant, ja que també hi acudeixen autòctons i es creen xarxes socials, llaços de proximitat entre *l'altre* i *el jo*, l'immigrant i l'autòcton. En el cas de Nou Barris de Barcelona, com va comentar Lourdes Ponce, aquest tipus de comerç genera convivència en el barri i ha suposat el ressorgiment d'un comerç de barri i de proximitat que havia desaparegut anys enrere com a conseqüència de l'aparició de les grans superfícies comercials. Un dels col·lectius que més ho agraeix és la gent gran del barri que no pot desplaçar-se.

Tot i això, una font de tensió vinculada al denominat comerç ètnic és el respecte de la legalitat; sobre alguns d'ells pesa l'acusació de no respectar els horaris comercials i de no complir amb els requeriments legals de l'activitat. Una de les principals característiques d'aquests comerços és que obren moltes hores i també els diumenges, cosa que els comerços autòctons veuen com una competència deslleial. De vegades

aquestes acusacions són fruit del desconeixement i, dins de la legalitat, aquests nous comerciants treballen més hores que els altres. En realitat, com va assenyalar Toni Algaba, el debat sobre el comerç ètnic s'hauria de centrar més en les condicions laborals dels treballadors que en els horaris comercials.

La funció de la memòria històrica

La referència a la memòria històrica de la població autòctona va ser una constant en tota la sessió de debat. Avui en dia la immigració estrangera reproduïx certs comportaments socials de la població immigrada procedent d'altres punts de l'Estat dècades enrere. Aquesta reproducció es produeix per elements comuns al mateix fet migratori i també per les similituds en les condicions de vida d'aquella immigració amb l'actual.

La societat catalana dels anys seixanta, de recepció massiva d'immigració, i l'actual presenten grans diferències, fruit de l'evolució social i del pas d'una societat industrial i obrera a una societat cada vegada més post-industrial. Aquesta evolució també ha influït en el comportament social de la població, que ha experimentat una millora en les seves condicions de vida i una ascensió social. La immigració actual en gran mesura s'està establint en els barris on ho va fer anteriorment la immigració espanyola i es barreja amb la població que va arribar en aquella època. Moltes de les actituds i comportaments que generen queixes són molt similars a les que aquella població tenia dècades enrere, tot i que es tendeix a la negació d'aquesta realitat. Per aquesta raó, els participants en la sessió reclamaven la necessitat de recuperar la memòria històrica col·lectiva, com a mitjà per aconseguir una convivència millor.

2. 2. La intervenció i la mediació en el territori

Introducció a càrrec d'Elena Carrasco, tècnica del Pla de Nova Ciutadania de l'Ajuntament de Mataró

Aquesta sessió de debat es va centrar a analitzar les possibilitats d'intervenció per aconseguir una bona convivència tant en l'espai públic com en els habitatges. En aquest sentit, avui en dia una de les principals eines utilitzades és la mediació.

Segons Elena Carrasco, amb una llarga experiència, la gestió de la convivència en un municipi ha de passar primer per la definició d'un model de convivència d'acord amb la realitat social i migratòria del territori. Cada lloc presenta una realitat peculiar i per tant no és possible aplicar un model estàndard en tots els municipis, tot i que sí que es poden seguir alguns criteris generals. Per altra banda, una de les principals característiques de la gestió de la convivència és el seu dinamisme, és a dir, tant el model com les eines han de ser sensibles als canvis de la realitat migratòria. La capacitat d'adaptació a les noves realitats és una condició fonamental de l'èxit de la intervenció.

Per al disseny de qualsevol model s'han de tenir en compte la implicació de tres conceptes: la mediació, la convivència i el territori. La mediació s'ha d'entendre com un instrument, un mitjà per facilitar la comunicació entre les diferents parts, ja que ens dona elements per entendre i comprendre l'altre. La convivència pot ser voluntària o involuntària; en el cas que entre les parts existeixi una voluntarietat per conviure, és possible treballar perquè sigui així, ja que existeix un interès per la relació, mentre que en el cas d'involuntarietat de les parts, és impossible treballar degut a la falta d'interès. Finalment el territori s'ha d'entendre com un lloc de residència per a tothom, sense exclusivitats.

La metodologia per a la definició del model de convivència aplicada a Mataró es basa en un procés que segueix l'esquema següent: Realitat → Anàlisi → Reflexió → Síntesi → Retorn. Es parteix d'una **realitat** concreta i complexa, en la qual existeixen uns actors i una sèrie de problemàtiques. Es fa una **anàlisi** d'aquesta realitat, es descomponen els problemes en els seus diferents elements. L'estadi posterior és la **reflexió** sobre el que hem analitzat, que ha de ser plural i incorporar diferents perspectives, encara que algunes no siguin compartides. Després d'aquest procés s'ha de fer la **síntesi** de la reflexió, detectant en quins àmbits es pot intervenir i en quins no. Finalment, s'han de plantejar propostes concretes d'actuació; és a dir, fer el **retorn** a la realitat.

Debat

En el debat posterior, es va avançar en l'intent d'acotar i definir la funció de la mediació i qui l'ha de dur a terme; quina és la responsabilitat de la societat en aquesta funció, i, finalment, quines altres formes de mediació hi ha més enllà de la intervenció institucionalitzada.

La funció de la mediació i a qui competeix realitzar-la

La mediació en el territori, ja sigui per solucionar problemes en l'espai públic com en comunitats de veïns, s'ha d'entendre com una eina que serveix per solucionar problemes i el seu ús s'ha de plantejar sempre en termes de necessitat. Per Diego Arcos, la mediació compleix una funció fonamental ja que és una de les poques maneres amb què es pot fer front de forma efectiva al problema de la convivència. Va recordar que part d'aquests problemes són derivats de diferents concepcions de l'ús de l'espai entre immigrants i autòctons; algunes pautes culturals així com les condicions de vida dels col·lectius immigrants són factors que poden crear tensions. Per a la solució d'aquests problemes, és necessària la intervenció d'un tercer que medii entre les parts, que sigui independent respecte a les parts i que tingui cert grau d'autoritat.

Per Núria Benach, els mediadors i la mediació no són solucionadors de conflicte sinó més aviat facilitadors de comunicació. La mediació, doncs, aconsegueix una funció important, però la gestió de la convivència ha de ser molt més: s'han d'habilitar diferents espais i formes de comunicació entre les parts, i la mediació és una d'elles.

Hi va haver certa unanimitat en el grup sobre quina és la funció de la mediació, tot i que a l'hora de definir a qui competeix dur-la a terme, les postures van ser divergents. La mediació ha de ser institucionalitzada i professional o al contrari són els agents socials presents en el territori els que l'han de dur a terme? Són els que pertanyen a un col·lectiu els que han de fer la mediació per al seu col·lectiu o bé qualsevol persona, degudament formada en les habilitats requerides, pot mediar entre col·lectivitats diferents de la seva?

Per Elena Carrasco, l'elecció del model de mediació l'ha de fer cada municipi; en tot cas l'important és que la mediació es faci. Una qüestió important és que hi hagi coordinació

entre els diferents professionals i departaments, i delimitar de forma clara les competències de cadascú per evitar duplicitats i buits. Va explicar que la seva experiència personal la porta a preferir la mediació professional; al seu entendre el mediador ha de ser una persona professional i formada que sàpiga **què** està fent, quins són **els efectes** de la seva feina, **amb qui** ha de treballar, **què pot arribar a aconseguir** i quins són els seus **límits**. Diego Arcos va dir que també compartia aquesta apreciació, ja que en la seva opinió el mediador ha de ser algú format, que sàpiga comprendre la complexitat del problema al qual s'enfronta.

Lourdes Ponce, en canvi, va dir que no compartia aquesta idea. Des de la seva experiència en l'associació 9 Barris Acull, els agents socials (associacions, entitats, etc.) són els que tenen la capacitat de fer la mediació, per la proximitat que solen tenir amb el problema. En moltes ocasions els mateixos immigrants són reticents a la intervenció de l'Administració, degut a la seva situació legal, mentre que les entitats del barri ofereixen més confiança.

Per altra banda, Lourdes Ponce va posar en dubte les possibilitats reals per a un mediador professional de mediar en conflictes que en moltes ocasions requereixen un alt grau de coneixement de l'entorn. Altres objeccions sorgides en el debat a la professionalització de la mediació i al paper assumit per l'Administració van ser que inhibeix la participació activa d'altres actors que s'haurien d'implicar en la resolució dels conflictes o problemàtiques; en última instància no és encertat pensar que es poden donar respostes tècniques a tot.

Des del grup de discussió es va reconèixer la importància dels agents socials i de les associacions arrelades en el territori per aconseguir un bon clima de convivència i la capacitat que tenen de mediació, encara que la realitat mostra que en ocasions aquests mateixos actors poden ser part en el conflicte. Se cita com a exemple un barri on la mateixa Associació de Veïns és la que es queixa de la presència d'immigrants al veïnat i anima l'oposició contra ells. En aquests casos, a falta de tercers agents, la figura del mediador és necessària. Per altra banda, s'ha de reconèixer que actualment el teixit associatiu està debilitat i té dificultats per articular el territori i, per tant, avui, la seva capacitat d'intervenció és relativa.

Tot i això, en aquelles zones o barris amb un fort teixit associatiu que mostra sensibilitat pels problemes migratoris en el territori, poden arribar a dur a terme una tasca diària molt important en la gestió de la convivència. Així, Lourdes Ponce cita el treball que es fa des de 9 Barris Acull d'acompanyament al metge de dones immigrants i a diferents API del barri de persones també immigrants.

Elena Carrasco va afirmar que és necessari dotar de formació aquests agents socials, ja que en moltes ocasions la funció que ells poden realitzar és complementària amb l'actuació de l'Administració. Tot i això, va tornar a emfasitzar el fet que la mediació ha de ser institucional ja que als agents socials no se'ls pot exigir la responsabilitat de mediar en segons quina circumstància. El mediador professional, en canvi, sí que pot tenir aquesta responsabilitat perquè és part de la seva feina.

Un altre dels aspectes en discussió, relacionat amb l'anterior, és la conveniència que la mediació estigui formalitzada; és a dir, si és millor que es faci mitjançant interlocutors prèviament definits, o si al contrari és més efectiva la mediació realitzada d'una manera informal. De la mateixa manera que en la qüestió anterior, es va arribar a la conclusió que totes dues formes són vàlides i complementàries, i s'apliquen l'una o l'altra segons les circumstàncies. En termes generals, es va valorar més positivament una mediació formal, on els diferents actors estiguin identificats i tinguin un cert grau de reconeixement o legitimació per realitzar aquesta funció. Tot i això, en certs moments, sobretot en circumstàncies de gran conflicte i en les quals s'ha d'actuar amb rapidesa, l'existència de contactes informals —entre tècnics de l'Administració o entre mediadors i persones de reconeguda rellevància social i capacitat d'influència sobre el col·lectiu— poden ser fonamentals per a la resolució del problema.

Un últim aspecte de debat sobre la funció de la mediació i a qui competeix realitzar-la es refereix a si la persona medidora ha de pertànyer al mateix col·lectiu o nacionalitat que la de qui és objecte de la mediació. Segons Elena Carrasco no és una condició imprescindible, però el fet que el mediador sigui de la mateixa nacionalitat o col·lectiu ajuda a una millor comprensió de la postura de l'immigrant. Independentment de l'origen del mediador però particularment si aquest és del mateix col·lectiu que l'immigrant, ha de quedar clar que el mediador és independent i imparcial respecte de les parts.

La responsabilitat social i la mediació quotidiana

Si bé la mediació és considerada com una eina útil per fer front als problemes de convivència en el territori, també pot generar dinàmiques negatives. Com va assenyalar Mònica Nadal, la societat té també una important responsabilitat en la mediació i en el manteniment de la convivència; el fet que existeixin mediadors professionals no ens eximeix a tots d'aquesta responsabilitat.

En la mateixa línia, Carolina Sainz va assenyalar que a vegades la mediació impulsada des de l'Administració té l'efecte que la societat civil, els individus concrets o les entitats i col·lectivitats es desentenguin i es converteixin en agents passius davant dels problemes que els afecten directament. L'escenari ideal hauria de ser aquell en què cada ciutadà fos un mediador intercultural en el seu dia a dia i fos capaç d'arreglar els problemes de convivència amb els seus veïns, sense la necessitat d'una intervenció de tercers.

Quan es tracta de problemes relacionats amb la immigració, la situació s'agreuja, degut al fet que la població autòctona tendeix a sentir-se en una posició de superioritat respecte a les demandes que pugui fer. Tendeix a adoptar una actitud d'exigència cap a l'immigrant, a demandar que s'adapti en el seu comportament social i segueixi les pautes de la societat majoritària; a vegades la demanda al mediador és que faci el possible perquè això passi.

Núria Benach va assenyalar que tendim a observar i detectar el que és negatiu, mentre que les coses positives del dia a dia passen desapercbudes; i en el cas de la convivència existeix una mediació quotidiana basada en el dia a dia i en les relacions socials que es creen entre la població immigrant i l'autòctona. Aquesta mediació quotidiana o "mediació invisible, com la denomina Núria Benach, té a veure amb la necessitat d'espais de trobada i comunicació més que amb la necessitat de mediació. En aquest sentit, la interacció social en l'espai públic, en el comerç, en els equipaments, entre nous i vells veïns crea llaços socials i coneixement mutu, que són la base d'una bona convivència.

Per Socorro Pérez, aquesta interacció es produeix en el que ella va definir com “zones pont”, és a dir, aquells espais on conflueix la població immigrant i l'autòctona. Aquestes zones poden ser el parc públic, el comerç de barri o el mateix comerç ètnic, aquelles zones en les quals s'articula la vida social dels barris.

3. L'impacte de la immigració en els barris obrers i en les zones d'exclusió social

Com a última sessió de debat, es va plantejar la discussió sobre els problemes de convivència en les zones d'assentament majoritari d'immigració estrangera. Aquestes zones són principalment els barris per a obrers que es van començar a construir a finals de la dècada dels cinquanta en ple període de desenvolupament industrial i els barris antics o més degradats de les ciutats, allà on l'habitatge es troba en pitjors condicions i és més barat.

Introducció a càrrec de Lourdes Ponce, membre de l'associació 9 Barris Acull, que treballa per la integració dels immigrants al barri

En aquesta sessió es va pretendre repassar i sintetitzar, a partir d'un "estudi de cas", el que s'havia debatut en les sessions anteriors. Entenem que les diferents problemàtiques dibuixades en els debats precedents es troben reflectides en la realitat social d'aquests barris.

Nou Barris es el típic barri obrer construït en la dècada dels seixanta i setanta amb l'objectiu d'allotjar els milers d'immigrants espanyols que van arribar a Barcelona, fruit del desenvolupament industrial de la zona. En un principi, la falta d'habitatge per a aquesta nova població va provocar l'aparició del barraquisme, en condicions de vida insalubres, la sobreocupació dels habitatges, etc. Fenòmens que, encara que salvant les distàncies, s'assemblen als detectats amb la immigració actual. Lourdes Ponce, immigrant d'aquella època, recorda que molts dels problemes i de les realitats que llavors hi havia al barri i que avui semblen molt antics, tornen a veure's amb la immigració estrangera.

A diferència d'avui, llavors a la ciutat de Barcelona existia molt pocs disponibles per a la construcció de nous habitatges i es van aixecar barris sencers de grans blocs de pisos per allotjar la població immigrant. La majoria dels habitatges eren petits, i amb el temps en alguns edificis han aparegut problemes d'aluminosi.

Per altra banda, i a nivell urbanístic, un dels problemes principals era la falta d'equipaments, de transport públic, de clavegueram i enllumenat públic, que van ser la base de la lluita veïnal d'aquella època. Com va assenyalar Lourdes Ponce, llavors existia un important moviment veïnal que amb el temps va aconseguir fer realitat gran part de les seves reivindicacions. En aquell període, el barri es va poblar de molts joves, nascuts en la generació del *baby boom*.

Ja als anys vuitanta, als barris obrers van aparèixer els problemes socials vinculats a la crisi econòmica: l'augment de l'atur, la droga i la marginalitat social. Als noranta, la generació del *baby boom* arriba a l'edat de l'emancipació, i la falta d'allotjament al barri els obliga a anar a viure a altres zones, sobretot a la perifèria metropolitana. Això provoca un important envelliment del barri, que influeix en la pèrdua de dinamisme social que existia fins llavors. Durant aquesta dècada, la població del barri es va anar acostumant a veure cada cop menys joves a les places i als espais públics.

Amb el pas dels anys, part dels habitatges construïts a les dècades anteriors presenten problemes que han empitjorat la seva habitabilitat i en alguns casos presenten greus problemes estructurals degut a l'aluminosi.

En aquest context social i urbanístic es produeix, sobretot a partir de l'any 2000, l'arribada d'immigració estrangera, que ocupa els habitatges que han quedat buits pel trasllat dels anteriors inquilins. Una de les principals conseqüències és el rejuveniment de Nou Barris, que ha passat en pocs anys de ser una de les zones més envellides de Barcelona a una de les més joves en l'actualitat. Segons Lourdes Ponce el rejuveniment del barri ha provocat un augment del dinamisme social, un major ús de l'espai, una reactivació del comerç... però per una població de diferent nacionalitat i en moltes ocasions amb formes de comportament diferents. També s'han reproduït els greus problemes d'habitatge de dècades anteriors, amb la reaparició de la sobreocupació en pisos molt petits i amb problemes d'habitabilitat.

Així, la població immigrant s'està assentant en els habitatges públics construïts la majoria d'ells fa tres dècades i que durant aquest temps no han experimentat reformes importants. Això unit a l'escassa superfície que tenen, fa que les condicions d'habitabilitat no siguin les més idònies i facilita la sobreocupació dels habitatges. La

falta d'espai privat personal porta a un ús més intensiu dels espais públics del barri. Part de la població immigrant que fa ús d'aquest espai públic és jove, cosa que en alguns moments genera certs temors en la gent gran autòctona, degut a la vestimenta, la manera de comportar-se... que identifiquen amb bandes juvenils que apareixen a la televisió. Tot i això, Lourdes Ponce va dir que cal evitar l'alarmisme i va criticar la manera com s'ha estat abordant el tema des dels mitjans de comunicació; va recordar que les bandes juvenils sempre han existit (amb altres noms i formes) i que per tant no és res nou.

La tasca de 9 Barris Acull consisteix a facilitar la integració d'aquests nous veïns en la vida del barri: per això realitzen gestions amb les immobiliàries per intentar fer front a la discriminació, fan acompanyaments als serveis mèdics i organitzen diferents tipus d'activitats amb l'objectiu de posar en relació els antics i els nous veïns. Una altra tasca fonamental de l'associació és la de conscienciar la població sobre la nova realitat social del barri i intentar que no proliferin iniciatives de tipus xenòfob com ha estat a punt de passar.

Així, en el cas de Nou Barris, els principals problemes que ha suposat l'arribada de la immigració són: les males condicions d'habitabilitat dels habitatges i l'especulació del mercat immobiliari, i la convivència entre les diferents comunitats. Lourdes Ponce va dir que considera, tot i això, que aquests problemes no són conseqüència de l'arribada de població amb cultures molt diferents de la majoritària, sinó de la condició socioeconòmica i legal en la qual es troben.

Mesures com la Llei de Barris encaminades a millorar la cohesió social d'aquests barris moltes vegades troben dificultats per al seu desenvolupament. Per exemple en el cas d'un enderroc d'un edifici i del reallotjament dels inquilins que hi vivien: la quantificació real de les persones que hi resideixen és un problema, ja que la informació que dona el padró moltes vegades no és la real i, a més, hi ha la qüestió de qui té dret al reallotjament si alguns dels residents són immigrants irregulars.

Una altra de les conseqüències de l'assentament de la població immigrant en els barris obrers és la tendència cap a la segregació espacial. El desenvolupament i la planificació urbana de les dècades seixanta i setanta ha deixat una hipoteca urbana en forma de

segregació espacial respecte a la ciutat de gran part d'aquests polígons d'habitatge. Si bé el desenvolupament urbà de les dècades posteriors ha disminuït la segregació d'alguns barris, mitjançant la millora de les comunicacions i la incorporació d'aquests territoris en la trama urbana de la ciutat, la segregació encara continua vigent. Per aquesta raó, de la mateixa manera que va passar amb la immigració anterior, l'actual també corre el perill de la segregació territorial, cosa que no afavoreix la seva integració social.

Tot i això, a l'hora d'analitzar les conseqüències que produeix la segregació espacial es pot fer des de diferents perspectives, i algunes afirmen que no ha de ser negativa per força, ja que la concentració de connacionals afavoreix l'assentament del nouvingut i, per la via de les solidaritats comunitàries, es facilita l'accés als recursos bàsics.

La concentració de població immigrant no es produeix només als barris obrers; també als barris antics de les ciutats i en les zones on l'habitatge és més vell o es troba en pitjors condicions es donen situacions similars o més greus. Mikel Aramburu va assenyalar que aquestes són precisament les primeres zones d'assentament de la immigració, degut al baix preu de l'habitatge o infra-habitatge i a l'existència de pisos buits fruit de la fugida dels antics habitants d'aquests barris. Un exemple característic és el districte de Ciutat Vella de Barcelona i més concretament el barri del Raval, que després d'anys en què la gent n'ha anat marxant i d'envelliment de la població, s'ha convertit en la zona amb més percentatge d'immigrants de la ciutat. Aquestes zones més degradades solen tenir la funció de "porta d'entrada" a la ciutat, és a dir, tendeixen a ser zones de residència temporals a l'espera d'una millora de la situació econòmica que permeti accedir a altres zones millors de la ciutat.

4. Llista de participants

Les persones que han participat en els debats ho han fet a títol individual i no en representació de les institucions per a les quals treballen o a les quals pertanyen.

Vicenç Aguado, Departament de Dret administratiu. Universitat de Barcelona.

Toni Algaba, Direcció General de l'Habitatge.

Mikel Aramburu, Desenvolupament Comunitari.

Diego Arcos, Casal Argentí de Barcelona.

Núria Benach, Grup d'Estudis Multiculturalisme i Gènere. Universitat de Barcelona.

Jordi Bosch, Pla de Remodelació de Barris de la Generalitat de Catalunya.

Elena Carrasco, Ajuntament de Mataró.

Óscar Chamat, Associació d'estudiants colombians a Catalunya.

Rafa Crespo, Associació Intercultura.

Jordi Domingo, Ajuntament de Granollers.

Magda Garcia, Secretaria per a la Immigració.

Carlos Marmolejo, Centre de Política de Sòl i Valoracions.

Mònica Nadal, Fundació Jaume Bofill.

Òscar Pascual, Servei de Polítiques de diversitat i ciutadania. Diputació de Barcelona.

Socorro Pérez, Grup d'Estudis Multiculturalisme i Gènere. Universitat de Barcelona.

Roser Plandiura, Servei de Polítiques de diversitat i ciutadania. Diputació de Barcelona.

Juli Ponce, Departament de Dret Administratiu. Universitat de Barcelona.

Lourdes Ponce, Nou Barris Acull.

Josep Riera, assessor financer, Mataró.

Carolina Sáinz Faure, Casal Argentí de Barcelona.

Edmundo Sepa, Associació ETANE.

Roser Solà-Morales, Fundació Jaume Bofill.